

Bilaga 5: Fördjupad regional bild av utmaningar och inriktning i relation till fem tematiska målområden för Europeiska Socialfonden (ESF+)

Bilaga till regional handlingsplan för ESF+, 2021-2027

Hösten 2020

Fördjupad regional bild av utmaningar och inriktning i relation till fem tematiska målområden för Europeiska Socialfonden 4

Inledning.....	4
1.1 Ekonomisk utsatthet	5
Inledning och särskilt mål inom området	5
Utmaningarna i ett regionalt perspektiv.....	6
Målgruppen Ekonomiskt utsatta	8
Insatsens fokus: Individ, organisation, struktur.....	8
Potentiella aktörer: Kommuner, frivilligorganisationer m.fl.....	9
Slutsatser för genomförandet.....	9
4.2 Etablering på arbetsmarknaden	10
Inledning och särskilt mål inom området	10
Utmaningarna i ett regionalt perspektiv.....	11
Målgruppen: Individer för etablering på arbetsmarknaden	15
Insatsens fokus: Individ, organisation, struktur.....	15
Potentiella aktörer: Kommuner, utbildningsaktörer, m.fl.....	16
Slutsatser för genomförande.....	16
4.3 Återinträde på arbetsmarknaden	17
Inledning och särskilt mål inom området	17
Utmaningarna i ett regionalt perspektiv.....	18
Målgruppen: Individer för återinträde på arbetsmarknaden	20
Insatsens fokus: Individ, organisation, struktur.....	21
Potentiella aktörer: Kommuner, regionen, myndigheter, m.fl.	22
Slutsatser för genomförande.....	22
4.4 Instabil ställning på arbetsmarknaden	23
Inledning och särskilt mål inom området	23
Utmaningarna i ett regionalt perspektiv.....	24
Målgruppen: Individer med instabil ställning på arbetsmarknaden	26
Insatsens fokus: Individ, organisation, struktur.....	26
Potentiella aktörer: Myndigheter, företag, arbetsmarknadens parter m.fl.....	28
Slutsatser för genomförande.....	28
4.5 Stabil ställning på arbetsmarknaden	29
Inledning och särskilt mål inom området	29
Utmaningarna i ett regionalt perspektiv.....	30
Målgruppen: Individer på arbetsmarknaden	32
Insatsens fokus: Individ, organisation, struktur.....	32
Potentiella aktörer: Regionen, arbetsmarknadens parter, m.fl.	33
Slutsatser för genomförande.....	33

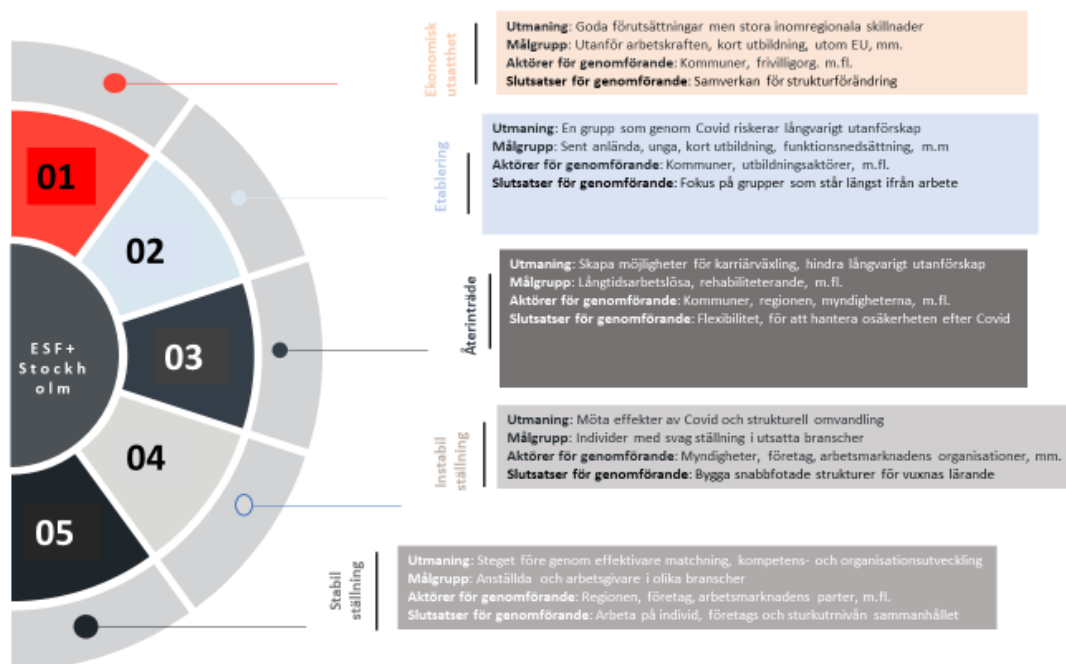
Fördjupad regional bild av utmaningar och inriktning i relation till fem tematiska målområden för Europeiska Socialfonden

Inledning

I den här bilagan fördjupas analysen av utmaningar till de fem tematiska målområdena i Europeiska Socialfonden 2021-2027 (ESF+). En regional socioekonomisk analys ställs mot en nationell bild av utmaningarna och de mål som är knutna till respektive tematiskt målområde.

För varje tematiskt målområde beskrivs den för området särskilda utmaningen, huvudsaklig målgrupp, fokus för möjliga insatser, potentiella aktörer och slutsatser för genomförandet. Se sammanfattande bild nedan.

Utmaningar, målgrupper, aktörer och slutsatser för genomförandet ESF+ Stockholmsregionen

1.1 Ekonomisk utsatthet

Området Ekonomisk utsatthet fokuserar på målgruppen som står längst ifrån arbetsmarknaden och som är i eller löper stor risk att leva i ekonomisk utsatthet.

Inledning och särskilt mål inom området

Här ges en nationell bild av utmaningarna och koppling till relevant mål för Europeiska Socialfonden¹ som i nästföljande avsnitt ställs mot en regional bild av utmaningarna inom temamålområdet. Här ska noteras att detta är en för Socialfonden ny målgrupp, som tidigare har varit inkluderad i FEAD (Fonden för ekonomiskt bistånd till de som har det sämst ställt).

Med ekonomiskt utsatta syftar Svenska ESF-rådet på de som befinner sig inom definitionen relativ fattigdom. I Sverige används begreppet låg ekonomisk standard som också är ett internationellt vedertaget mått på relativ inkomst². Måttet utgår från hur många som lever i hushåll med en disponibel inkomst under 60 procent av medianinkomsten.

Svenska ESF-rådet skriver i sin nationella bakgrundsanalys att arbetet med ekonomisk utsatthet historiskt kan ses som ett indirekt men viktigt område för arbetsmarknadspolitiken. Genom arbete och möjligheter att försörja sig själv minskar fattigdomen, och individen får bättre förutsättningar att självständigt bestämma över sin egen framtid. Möjligheten till egenförsörjning är sannolikt en viktig del i en förändring bort från ekonomisk utsatthet.

Många av de bakomliggande orsakerna till att individer står utanför arbetsmarknaden och befinner sig i relativ fattigdom, såsom bostadssituationen, missbruk, kriminalitet, etc. är i sig inte insatsområden för Socialfonden. Men, som Svenska ESF-rådet skriver, de utgör bakgrundsfaktorer och förutsättningar att arbeta med och ofta en grund för att identifiera särskilt utsatta målgrupper.

Ur ett socialfondsperspektiv är det möjligheten till egenförsörjning som står i fokus. Då blir utbildning och stärkande insatser till individen samt tillgång till arbete de områden där ESF+ kan göra skillnad inom målområdet ekonomisk utsatthet. Här finns också flera organisatoriska och strukturella frågor att arbeta med, då antalet ansvariga myndigheter på olika nivåer är många samtidigt som målgruppen kan förväntas ha låg systemkunskap och förmåga att ”navigera i systemen”.

Målområdet Ekonomisk utsatthet kan kopplas till särskilt mål 10 enligt Kommissionens förslag: **Främja social integrering av människor som befinner sig i riskzonen för fattigdom eller social utestängning, inbegripet de som har det sämst ställt och barn.**

¹ Svenska ESF-rådet (2019) Bakgrund till framtiden – En omvärldsanalys för ESF+ perioden 2021-2027.

² Statistiska Centralbyrån, Inkomststatistiken.

Utmaningarna i ett regionalt perspektiv

Andelen av befolkningen i Stockholms län som lever i långvarig ekonomisk utsatthet, definierad som hushåll vars disponibla inkomst är mindre än 60 procent av medianinkomsten, var 2018 11,3 procent. För riket var motsvarande andel 14,6 procent. Andelen har varit i princip oförändrad jämfört med 2013. För hushåll med barn var motsvarande siffra 16,4 procent och för ensamstående med barn 25,3 procent och för ensamstående kvinnor med barn 28,4 procent. Andelen i ekonomisk utsatthet är lägre i Stockholm än i övriga landet för samtliga dessa hushållstyper.³

Samtidigt är den ekonomiska inkomstjämligheten störst i Stockholms län. Gini-koefficienten i Stockholms län är högst i Sverige och stiger dessutom över tid, från 0,33 år 2004 till 0,37 år 2017⁴. Detta förklaras i hög grad av att det i Stockholm finns en relativt stor andel med mycket höga inkomster. Det är också ökningen av inkomster bland de fem procent i länet med högst inkomst som svarar för den växande inkomstjämligheten under senare år.⁵

Under perioden 2002 – 2017 har den disponibla medianinkomsten ökat i Stockholms län. Utvecklingen av disponibel inkomst (summan av alla inkomster och transferringar efter skatt) har gått snabbast för de med låg inkomst. Bland de 20 procenten med lägst inkomst har medianinkomsten, i reala termer, nästan fördubblats mellan år 2002 och 2017. Bland de fem procenten med lägst inkomst har utvecklingen varit mer dramatisk: mellan år 2008 och 2010, dvs. under åren av finanskrisen, minskade medianinkomsten, för att sedan återigen öka.⁶ Detta antyder att gruppen med lägst inkomst är särskilt känslig för ekonomiska försämringar och kriser.

Att leva i ekonomisk utsatthet påverkar också andra faktorer, som i sin tur kan bidra till försämrade förutsättningar för att klara sin egenförsörjning. Ungefär 15 procent rapporterade att de hade svårigheter att klara löpande utgifter såsom mat, hyra och räkningar. Ungefär 3 procent uppgav att de hade avstått från vård på grund av dålig ekonomi. I bägge fallen har andelarna minskat över tid, sen 2002. Även andelen vuxna med ekonomiskt bistånd (tidigare socialbidrag) har minskat över tid.⁷

Skillnaderna inom länet är betydande, både mellan och inom kommuner. I länet fick 2018 2,1 procent av befolkningen ekonomiskt bistånd. I stadsdelen Kista-Rinkeby var motsvarande siffra 6,3 procent och i Södertälje kommun 5,2 procent. I Nynäshamns kommun var andelen 0,2 procent och i stadsdelen Östermalm 0,4 procent. Förutom nämnda kommuner och stadsdelar hade även Skärholmen, Spånga-Tensta, Botkyrka kommun och Hässelby-Vällingby andelar hushåll med ekonomiskt bistånd som påtagligt ligger över länsgenomsnittet.⁸

³ Data från SCB, Inkomststatistiken.

⁴ Gini-koefficienten är ett mått på t.ex. inkomstfördelningen i en grupp (t.ex. invånarna i Stockholms län). Måttet kan variera mellan 0 och 1, där 1 betyder att en individ har all inkomst och övriga ingen, medan 0 betyder att alla har lika hög inkomst.

⁵ Region Stockholm, Folkhälsoguiden (Data från SCB, Inkomststatistiken)

⁶ Region Stockholm, Folkhälsoguiden (Data från SCB, Inkomststatistiken)

⁷ Region Stockholm, Folkhälsoguiden (Data från Folkhälsoenkäten. 2019)

⁸ Region Stockholm, Folkhälsokollen. (<http://folkhalsokollen.se/jamfor-omraden/kartor>)

Även för många andra folkhälsorelaterade indikatorer är skillnaderna mellan kommuner/stadsdelar inom länet mycket stora. Det skiljer t.ex. 5 år i förväntad medellivslängd mellan å ena sidan Danderyds kommun och å andra sidan Kista-Rinkeby och Enskede-Årsta-Vantör i Stockholm. Andelen med psykisk ohälsa är mer än 10 procentenheter högre i Kista-Rinkeby än i Nykvarn.⁹

Även om de ekonomiska förutsättningarna generellt är goda i Stockholm så är de inom regionala skillnaderna stora. I vissa stadsdelar och kommuner finns relativt sett många som lever i ekonomisk utsatthet och med det förknippade andra socioekonomiskt missgynnande faktorer.

Att leva i ekonomisk utsatthet är som visas i den socioekonomiska analysen och i statistiken som refererats ovan ofta förknippat med att:

- vara långtidsarbetslös eller utanför arbetskraften,
- ha kort utbildning
- vara född utanför Europa
- ha erfarenhet av psykisk eller fysisk ohälsa eller arbetshindrande funktionsnedsättning
- samt att ha en oklar bostadssituation eller bor i en socioekonomiskt utsatt bostadsområde

Kvinnor och särskilt ensamstående kvinnor med barn är särskilt utsatta i detta avseende. Även unga som varken arbetar eller studerar lever ofta i ekonomisk utsatthet.

Att förebygga och motverka ekonomisk utsatthet är en viktig del i Stockholmsregionens handlingsplan för ESF+. Inom detta målområde är det av stor vikt att arbeta med målgruppen samordnat och långsiktigt. En anledning att arbeta med vuxna är för att inte tappa dessa individer till (ytterligare) fattigdom och/eller social exkludering. En ytterligare anledning är att undvika att utsattheten går i arv genom att dessa individers barn hamnar i social utsatthet, kriminalitet, etc.

För stora delar av målgruppen för detta målområde är egenförsörjning sannolikt ett mer långsiktigt mål, medan de primära målen för en avgränsad projekttid ofta rör sig om att få bättre hälsa, daglig rutin/sysselsättning, bryta isolering, ökad självkänsla, etc.

Tidigare erfarenheter av insatser för dessa målgrupper

Erfarenheterna från tidigare projekt visar framför allt på vikten av förankring, inte minst hos deltagande myndigheter. När det gäller samverkansprojekt där olika myndigheter förväntas delta och där målet är att förändra rådande arbetssätt och strukturer är förankringen hos samtliga deltagande myndigheter och aktörer och på rätt nivå ofta helt avgörande.¹⁰ Ofta sker förankringsarbetet för snabbt och på för låg nivå. Projekt av

⁹ Region Stockholm, Folkhälsokollen. (<http://folkhalsokollen.se/jamfor-omraden/kartor>)

¹⁰ Se t.ex. Svenska ESF-rådet 2017, 100 000 nyanlända – En målgrupp? Analys av individorienterade insatser i Socialfonden, SOU 2018:12, Uppdrag: Samverkan 2018, Många utmaningar återstår.

det här slaget behöver ofta utvecklas gemensamt av de deltagande parterna för att resultat och effekter ska ha förutsättningar att bli långsiktigt hållbara.

Målgruppen Ekonomiskt utsatta

I detta målområde är fokus att stärka de långsiktiga möjligheterna till egenförsörjning för den målgrupp som står längst ifrån arbetsmarknaden. Egenförsörjning genom arbete inom ramen för projekttiden är sannolikt inte ett realistiskt mål för majoriteten i denna målgrupp. Istället bör ett mål vara att långsiktigt stärka individerna och därmed deras framtida chanser till arbete eller annan egenförsörjning.

Stora värden för både individ och samhälle är knutna till lyckade insatser för denna målgrupp.

Målgruppen för målområdet handlar således i första hand om:

- Individer som är utanför arbetskraften, särskilt utomeuropeiskt födda kvinnor och personer med funktionsnedsättning, tidigare psykisk ohälsa, tidigare missbruk och kriminalitet
- Individer med kort eller ingen utbildning, samt bristande kunskaper i svenska
- Långvarigt arbetslösa, utförsäkrade, sk. nollklassade¹¹
- Unga som varken arbetar eller studerar (UVAS)
- Boende i utsatta bostadsområden, eller individer utan ordnad bostadssituation

Insatsens fokus: Individ, organisation, struktur.

Insatserna inom Socialfonden har alla individen som den yttersta målgruppen. Men insatserna kan riktas antingen direkt mot individerna i målgruppen eller mot organisationer som arbetar för individerna eller med de strukturer som skapar eller söker motverka de olika utmaningarna.

Individ

Erfarenheterna från tidigare insatser riktade mot målgruppen talar för behovet av att arbeta långsiktigt och individorienterat.

Exempel på den inriktning som insatserna kan ha är: Ökad hälsa och välmående, förbättrade svenskkunskaper, trygghet kring att resa i länet, stöd i myndighetskontakter och förutsättningar för kontakter med arbetslivet.

Detta kan genomföras genom insatser som hälsoskola, studie- och yrkesvägledning, samhällsorientering, arbetsmarknadskunskap och praktik.

Organisation och struktur

¹¹ Att bli nollklassad innebär att en individs tidigare sjukpenninggrundande inkomst (SGI) – som gällde för tiden innan sjukdom – bestäms till 0 kronor. Utförsäkrade individer som inte är inskrivna på Arbetsförmedlingen som aktivt arbetssökande riskerar detta

För denna målgrupp finns stora behov av att förstärka samverkan mellan olika myndigheter och ibland också mellan myndigheterna och olika delar av civilsamhället. Även på nivån organisation och struktur är frågan om individanpassning avgörande. Att skapa individorienterade arbetssätt, informationsutbyten och samverkansmetoder inom och mellan myndigheterna är en avgörande uppgift.

Kommunerna är en nyckelaktör, men det finns behov av att öka samordning mellan sektorsområden, t.ex. mellan individ- och familjeomsorgen, annan omsorgsförvaltning, arbetsmarknadsenheter eller motsvarande samt utbildningsförvaltningen. Ett individorienterat samspel mellan kommunens förvaltningar är avgörande. Det är också viktigt att kommunernas olika delar har en gemensam syn på målen för insatserna, ibland ner till enskilda individer.

Många gånger är målgruppen beroende av insatser från andra än kommunerna. Det handlar t.ex. om regionens hälso- och sjukvård (t.ex. psykiatri eller familjecentraler), Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen. Samverkan med Polisen, Kriminalvården (frivården), gode män m.fl. kan också krävas.

Även aktörer utanför myndigheterna är viktiga för att skapa gynnsamma strukturer för målgrupperna. Civilsamhällets aktörer kan på många sätt bidra till att stärka individers möjligheter. Det kan handla om att arbeta långsiktigt för att stärka självkänslan, bygga tilliten till samhället och skapa möjligheter att "ingå i samhället". Civilsamhällets aktörer är ofta en brygga mellan individen och myndigheterna, då personer i målgruppen inte sällan har svårt att själva navigera mellan samhällets myndigheter.

Potentiella aktörer: Kommuner, frivilligorganisationer m.fl.

Kommunerna är de mest centrala aktörerna för målgruppen. Det är dock viktigt för kommunala aktörer att ha en bred förankring av projektägande och projektdeltagande, då flera delar av kommunen bör aktiveras i de flesta fall.

Andra aktörer är regionen (hälso- och sjukvården, folkhögskolor), statliga myndigheter som (Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Polisen, Kriminalvården, m.fl.) frivilligorganisationer (bildningsförbunden, idrottsrörelsen, religiösa organisationer, sociala företag, m.fl.)

Slutsatser för genomförandet

Många aktörer har ansvaret för att nödvändiga insatser genomförs. Regionens roll är att bidra till genomförandet av Socialfonden, genom att delta i genomförandet av projekt samt att samordna, engagera och motivera kommuner och andra aktörer i genomförandet. Regionen har också ett övergripande ansvar för frågorna som rör detta målområde utifrån regionens folkhälsopolitiska uppdrag.

För kommande utlysningar ser vi flera möjliga prioriterade inriktningar som tar sikte på ett målgruppsperspektiv, t.ex.:

- Särskilt fokus mot stadsdelar och kommuner med större ekonomisk utsatthet

- Särskilt fokus på kvinnor födda utanför EU och som står utanför arbetsmarknaden
- Särskilt fokus på unga som varken arbetar eller studerar

Andra perspektiv som bör prägla de kommande utlysningarna inom målområdet och genomförandet av insatser är väl förankrade samverkansprojekt med sikte mot implementering, dvs. mot varaktiga strukturella förändringar som kan skapa långsiktig nytta för både målgruppen och samhället i stort. Utlysningarna bör här ge tillräckligt utrymme för de sökanden för att inkomma med både genomarbetade och väl förankrade ansökningar som stärker möjligheterna till långsiktigt hållbara resultat och implementering av nya metoder. Det är i det sammanhanget viktigt att prioriteringsarbetet lyfter fram implementeringsförutsättningarna tydligt.

4.2 Etablering på arbetsmarknaden

I målområdet Etablering på arbetsmarknaden fokuseras på de målgrupper som inte har lyckats komma in på den svenska arbetsmarknaden, vilket ofta är det samma som att man står långt ifrån arbetsmarknaden.

Inledning och särskilt mål inom området

Här ges en nationell bild av utmaningarna och koppling till relevant mål för Europeiska Socialfonden¹² som i nästföljande avsnitt ställs mot en regional bild av utmaningarna inom temamålområdet.

Den nationella omvärldsanalysen visar att det är fortsatt angeläget att arbeta med arbetsmarknadsetablering för nyanlända (sent anlända) och utrikes födda som ännu inte tagit klivet in på arbetsmarknaden. För att klara en framtida ökad försörjningsbörda och möta efterfrågan på kompetens är det viktigt att ESF+ framöver, som ett komplement till andra aktörers arbete, kan bidra till dessa gruppers arbetsmarknadsetablering. Det kan ske genom språkutbildning, praktik, validering, handledning eller andra insatser. Utrikes födda kvinnor har ofta en särskilt svag position på arbetsmarknaden och för denna grupp är det fortsatt angeläget att göra riktade insatser.

Arbetslösheten minskade över tid för gruppen unga, före Covid 19-pandemin. De unga som fanns inskrivna som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen före februari 2020, bedömdes då ha en mer utsatt ställning jämfört för tio år sedan. Att ha minst en gymnasieutbildning ses av arbetsmarknaden som ett minimikrav för en etablering, varför det är angeläget att tidigt göra insatser för att förebygga studieavbrott och insatser för de som lämnat skolan. I det förebyggande arbetet för att undvika studieavbrott är det viktigt att inte enbart utgå från ett individperspektiv, utan arbeta med lärare och annan personal inom skolan. Likväl är det angeläget att fortsatt prioritera arbetet för att få individer att göra utbildningsval som leder till arbete, samt bidrar till att bryta könssegre-

¹² Svenska ESF rådets nationella omvärldsanalys ”Bakgrund till framtiden – En omvärldsanalys för ESF+ perioden 2021-2027” (2019)

gerade utbildnings- och yrkesval. Det senare är inte bara viktigt ur ett jämställdhetsperspektiv, utan genom att få en mer heterogen arbetsmarknad ökar mobiliteten och anpassningen till nya arbetsmarknadsvillkor.

Bland individer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga finns en stor potential att göra mer insatser för att stärka en arbetsmarknadsetablering. Det kan exempelvis handla om att förstärka arbetsplatsförlagt lärande i gymnasiesärskolan eller att förbättra samverkan mellan aktörer.

Insatser för etablering på arbetsmarknaden handlar inte enbart om att stärka och rusta den enskilde individen, utan även om att höja kompetensen hos arbetsgivare. Attitydpåverkande insatser är fortfarande viktigt. Det handlar även om att undanröja hinder för deltagande och bidra till att utveckla arbetsplatser som möjliggör för alla att delta i arbetslivet oavsett förutsättningar.

Målområdet Etablering på arbetsmarknaden kan kopplas till särskilt mål 1 enligt Kommissionens förslag: ***Förbättra tillgången till sysselsättning för alla arbetssökande, särskilt för unga, långtidsarbetslösa och personer utanför arbetskraften, och främja egenföretagande och den sociala ekonomin.***

Utmaningarna i ett regionalt perspektiv

Stockholmsregionens utmaningar för målgruppen liknar i stort dem vi ser för landet som helhet. Målgruppen kännetecknas av personer som:

- har ingen eller liten erfarenhet från svensk arbetsmarknad
- har högst förgymnasial utbildning
- har någon funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga
- är födda utanför Europa, särskilt sent anlända och individer som har bristfälliga kunskaper i svenska, särskilt kvinnor
- är unga eller mellan 55 och 64 år

Några skillnader för Stockholmsregionen i jämförelse med övriga landet kan ändå noteras. Generellt sett är exempelvis arbetslösheten bland utrikes födda i Stockholm betydligt lägre än i landet i övrigt. Detta gör att vi kan anta att gruppen utrikes födda utan arbete i högre grad än i övriga landet också kännetecknas av någon av de andra faktorerna i listan ovan, som påverkar möjligheterna till arbete.¹³

Även när det gäller gruppen unga så ser vi en lägre arbetslöshet i Stockholmsregionen än i riket i övrigt, åtminstone före Covid19. Detta innebär att vi även i denna grupp kan förvänta oss att unga som står utanför arbetsmarknaden i Stockholm sannolikt står längre ifrån ett arbete än unga i andra delar av landet.

¹³ Data är hämtade från Socioekonomisk analys för Stockholm, där inte annat uttrycks.

Stockholm har färre som uppger sig ha en funktionsnedsättning som påverkar deras arbetsförmåga än andra regioner i landet. Det är också färre av dem med funktionsnedsättning som är arbetslösa i Stockholm än i landet i övrigt.

Även om Stockholmsregionen brukar betraktas som en gemensam arbetsmarknad så är det värt att notera att skillnaderna både mellan och inom kommuner i regionen är mycket stora. I Botkyrka och Södertälje var arbetslösheten redan före Covid19-pandemin generellt över 10 procent, medan kommuner som Ekerö, Täby och Värmdö hade en arbetslöshet på cirka 3 procent. Även inom kommuner är variationen stor, mellan exempelvis Rinkeby – Kista och Spånga – Tensta å ena sidan och Östermalm och Kungsholmen, å andra sidan.

Att gruppen som står utanför arbetsmarknaden är mindre i Stockholm än i övriga landet innebär sannolikhet också att gruppen kännetecknas av större utmaningar. Ju lättare det är för utsatta grupper att komma i arbete, desto längre ifrån står ofta de kvarstående arbetslösa.

Att situationen för utsatta grupper länge har varit något bättre i Stockholmsregionen än i övriga landet handlar till stor del av om att Stockholmsregionens arbetsmarknad under lång tid varit stark. Sysselsättningsgraden hör till de högsta i EU. Regionens växande tjänstesektor erbjuder såväl kvalificerade som mindre kvalificerade arbetsmöjligheter. Jämfört med övriga landet så finns samtidigt ett antal branscher och yrken där det sedan länge finns brist på arbetskraft, såväl inom privat som offentlig sektor. Här kan nämnas vård och omsorg och (tidigare) inom hotell och restaurant, men även inom lager och logistik.

I några av dessa yrken och branscher är kraven på utbildning måttliga och detta skulle kunna utgöra en möjlighet för delar av målgruppen. Insatser krävs dock för att stödja kompetensutveckling (inklusive språk) och generell anställningsbarhet (ofta med fokus på fysisk och psykisk hälsa) för att dessa personer ska kunna få och ta dessa jobb. Insatser krävs också för att skapa förutsättningar för målgruppen att träda in i dessa arbeten, t.ex. genom praktikplatser och anpassningar på arbetsplatserna. I andra fall handlar det om att säkerställa att arbetsplatserna är tillgängliga för alla, så att t.ex. personer med funktionsnedsättningar lättare kan ta dessa jobb. De flesta yrken som är bristyrken är idag också tydligt könssegregerade, varför insatser för en mer jämställd rekrytering och icke-stereotypa yrkes- och studieval skulle kunna vara en del av lösningen.

Stockholmsregionen har på många sätt hittills varit en av de värst drabbade regionerna av Covid19-pandemin och effekterna av de restriktioner som den medfört.

Covid19-pandemin har inneburit att många med en svag anknytning till arbetsmarknaden har hamnat i arbetslöshet. Utmaningarna är därmed ännu större för de grupper som pekats ut ovan, när dessa ska konkurrera med personer som exempelvis har svenska som modersmål.

Vissa branscher har påverkats mer av pandemin än andra. Här finns både effekter som direkt påverkar branschen, men också sådana som samspelar med andra pågående

strukturella förändringar. Nedan ges exempel från några sådana branscher, hämtat från regionens särskilda uppdaterade Covid19-analys¹⁴.

Hotell, restaurant och andra branscher kopplade till besöksnäringen drabbades tidigt under våren av en påtaglig efterfrågeminskning. Detta gäller också evenemangs- och kultursektorn. Här arbetade många (ofta unga) människor med en svag anknytning på arbetsmarknaden, t.ex. genom bemanningsföretag eller i tillfälliga anställningar. En del av dem har fått nya jobb, t.ex. inom dagligvaruhandeln eller vård och omsorg, men andra kvarstår i arbetslöshet. Bedömningen är att effekterna för delar av besöksnäringen kommer att bestå under en stor del av programperioden.

Handeln har påverkats i olika utsträckning. Medan dagligvaruhandeln och viss sällanköpshandel har gynnats av att människor är hemma mer har annan sällanköpshandel sett en förhållandevis stor nedgång. Nedgången har ofta också förstärkt en strukturellt betingad nedgång kopplad till övergången till ökad e-handel. Här kan vi förvänta oss en fortsatt minskning av antalet anställda i delar av handeln under en överskådlig tid. Omvandlingen mot ökad e-handel gynnar istället branscher inom lager och logistik. Denna omvandling har många potentiella konsekvenser, t.ex. genom en omlokalisering från centralt till mer perifert belägna arbetsplatser, från kvinnodominerade till mer mansdominerade arbeten.

Vård och omsorgssektorns behov av rekrytering kommer med största sannolikhet att växa under kommande år. Pandemin har dels satt ljuset på kvalitetsbrister och också skapat ett uppdämt vårdbehov. Ekonomiska resurser verkar också tillföras för att hantera dessa utmaningar under kommande år. Samtidigt kan kraven på kompetens, kunskaper i svenska etc. förväntas öka i vård- och omsorgsyrkerna som en följd av pandemin och därmed kan detta höja trösklarna för en etablering inom dessa yrken.

Det är också viktigt att ha en beredskap för att långt fler branscher och yrken kan komma att påverkas i spåren av Covid19. Några exempel är serviceyrken kopplade till fastigheter och kontor, som riskerar att minska i omfattning när många företag och verksamheter ställer om till att i en allt större utsträckning arbeta hemifrån. Även kollektivtrafiken kan påverkas långsiktigt av en sådan omställning, en effekt som eventuellt kan förstärkas av en begynnande automatisering som kan påverka chaufförsyrken, åtminstone mot slutet av perioden.

Tidigare erfarenheter av insatser för dessa målgrupper

Målgrupperna inom detta tematiska område har i hög grad också varit målgrupp för tidigare insatser, t.ex. finansierade genom Socialfonden. Nedan beskriver vi några av de viktigaste erfarenheterna från dessa, baserat på utvärderingar av projekt inom det tidigare programområde 2 (från Stockholm och från andra regioner)¹⁵.

¹⁴ Kompletterande socioekonomisk analys, 2020.

¹⁵ Exempel på utvärderingar av projekt riktade mot dessa målgrupper är Utvärderingen av klusterutlysningen inom hållbar stadsutveckling, Stockholm, Kontigo & Tranquist utvärdering 2018, Utvärderingen av Map 2020, Kontigo 2018, Utvärderingen av projektet All In, Östra Mellansverige, WSP 2020, projektet Öppen Arena, Mellersta Norrland, WSP 2019.

En av de viktigaste erfarenheterna är att målgrupperna generellt står långt ifrån arbetsmarknaden, vilket påverkar de mål man kan förvänta sig att nå inom ramen för ett kortare projekt. Det påverkar också vilka resurser som behöver avsättas för att möta varje individs behov av stöd. Ofta präglas dessa individer av att de har en komplex problematik vilket ofta innebär behov av multipla åtgärder.

En slutsats från tidigare utvärderingar är att man genom stora resurser och individuellt anpassade insatser kan nå goda resultat för deltagande individer. Men en betydande utmaning är att hitta resurser för att fortsätta arbeta med liknande insatser efter avslutade projekt. Generellt har kommuner och andra aktörer i relativt begränsad utsträckning varit beredda att finansiera liknande insatser utan stöd från en extern finansör. Den ”implementering” som projekten leder till består oftast i varianter på insatser som knutits till kommunernas arbetsmarknadsenheter.

Sammanfattar vi erfarenheterna från ovan exemplifierade projekt så är de:

- Målgruppen står långt ifrån arbetsmarknaden vilket förutsätter resurser (personal) för att stödja dem att närma sig arbetsmarknaden
- Målgruppen är heterogen, med avseende på kön, ålder, hälsa, familjesituation, utbildningsnivå, svenskkunskaper och tidigare arbetslivserfarenhet. Mot bakgrund av detta krävs en bredd av insatser, ofta anpassade utifrån enskilda individers behov
- Målgruppen pendlar generellt i såväl allmänt välbefinnande som i utveckling mot egen försörjning. Därmed krävs stor flexibilitet och möjlighet till individanpassning av insatser
- Målgruppen faller lätt mellan stolarna då det ofta saknas en välutvecklad samordning mellan Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, kommuner/Socialtjänsten och vården
- Projektägare som inom projekt lyckas mobilisera ytterligare aktörer, såsom civilsamhället, näringslivet och utbildningsväsendet skapar fler möjligheter och möjliga utvägar för deltagare, exempelvis i form av praktik eller korttidsutbildning
- Det finns i vissa projekt utmaningar att få det lokala/regionala näringslivet att engagera sig i att ta emot deltagare på praktik och än mer vad gäller att anställa deltagare. I vissa fall förklarar arbetsgivare det med att språkförbistringarna varit för stora, att de inte haft tid till handledning eller att de inte upplever sig vara rustade för att ta emot personer ur målgruppen
- Projekt där det inledningsvis finns en ambition om implementering - med en politisk vilja i botten, en idé om hur projektverksamheten kan få en plats i den ordinarie verksamheten (såväl innehållsmässigt som finansiellt) – har större potential till hållbara projektresultat.

Målgruppen: Individer för etablering på arbetsmarknaden

Målgruppen består av personer som står utanför arbetsmarknaden och som i hög grad kan förväntas stå relativt långt från arbetsmarknaden. Vi har i den regionala analysen identifierat följande grupper: Män och kvinnor som

- har ingen eller liten erfarenhet från svensk arbetsmarknad
- har högst förgymnasial utbildning
- har någon funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga
- är födda utanför Europa, särskilt sent anlända och har bristfälliga kunskaper i svenska, särskilt kvinnor
- är unga eller mellan 55 och 64 år

Insatsens fokus: Individ, organisation, struktur.

Insatserna inom Socialfonden har alla individen som den yttersta målgruppen. Men insatserna kan riktas antingen direkt mot individerna i målgruppen eller mot organisationer som arbetar för individerna eller med de strukturer som skapar eller söker motverka de olika utmaningarna.

Insatser som riktar sig till individer i målgruppen direkt

Insatser som vänder sig direkt till individerna bör ha som syfte att deltagande individer ska komma i arbete eller annan egenförsörjning eller att de ska komma närmare arbete eller egenförsörjning med detta som långsiktigt mål. Som nämnts ovan står många i målgruppen idag långt från arbetsmarknaden och ett realistiskt mål är kanske inte att man ska komma i arbete eller egenförsörjning i loppet av en projektperiod på 3 år.

Erfarenheterna visar att insatserna behöver vara väl anpassade till målgruppernas skiftande behov, ibland kanske t.o.m. individuellt utformade. För att stödja individernas möjligheter behöver insatserna också vända sig till arbetsgivare eller andra aktörer för att exempelvis erbjuda praktikplatser eller annan kontakt med det svenska arbetslivet. Även utbildning i olika former är en viktig del för många i målgruppen och bör prövas som en möjlig väg till egenförsörjning.

Insatser som vill gynna målgrupperna genom att utveckla arbetet hos organisationer och företag

En annan typ av insatser kan tänkas riktas mot organisationerna, då kanske i första hand arbetsgivare.

Syftet med den typen av insatser skulle t.ex. kunna vara att stödja aktörernas förmåga att ta emot målgrupperna (t.ex. genom att stödja handledning, arbete med tillgänglighet, mm), insatser för att sänka trösklarna för målgruppen att komma i arbete. Det kan handla om att skapa strukturer för hur man organiserar och stödjer praktik eller hur man kan se över sina organisationer så att arbetsuppgifter omfördelas så att tjänster med enklare arbetsuppgifter skapas.

När det gäller utbildningar kan insatserna rikta sig mot att anpassa befintliga utbildningar så att individer i målgruppen har större chans att lyckas i sina studier-

Insatser som riktar sig indirekt mot individer genom att utveckla strukturer

Ytterligare en typ av insatser som riktar sig mot målgruppen indirekt är insatser som söker påverka strukturer för att stödja individernas möjligheter att närma sig arbetsmarknaden.

Sådana strukturer kan vara kommunernas insatser för målgrupperna; samverkan mellan kommunernas arbetsmarknadsinsatser och socialtjänsten; samverkan mellan hälso- och sjukvården, kommunerna, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, m.fl; utvecklingen av yrkesutbildning och SFI, mm. Ofta behöver en sådan samverkan byggas med de enskilda individerna i centrum, ett arbete som är svårt och som kräver långsiktiga insatser.

Potentiella aktörer: Kommuner, utbildningsaktörer, m.fl.

Det finns ett stort antal aktörer verksamma med insatser riktade till målgruppen.

För insatser som vänder sig direkt mot individerna är de viktigaste aktörerna kommunerna, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och hälso- och sjukvården. Vi har också sett att föreningslivet, sociala företag och andra aktörer inom den s.k. frivilligsektorn ofta har större möjligheter att stödja individernas utveckling. Flera av myndigheterna som skulle kunna ha en nyckelfunktion för dessa målgrupper har i tidigare programperioder inte sett att det ingår i deras uppdrag att leda och driva den här typen av utvecklingsprojekt, men det bör ändå skapas utrymme för myndigheterna inom området att delta i genomförandet av projekt.

Kommunerna är i sammanhanget nyckelaktörer i att de har ansvar för många delar av individernas förutsättningar, t.ex. utbildning, språkinlärning, finansiering och arbetsmarknadsinsatser.

För insatser som vänder sig mot organisationer och arbetsgivare behöver främst arbetsgivaraktörer av olika slag engageras. Kommunerna är, tillsammans med regionen, även i det avseendet viktiga aktörer. Men här behöver också det privata näringslivet engageras. Många bemanningsföretag är inriktade på att skapa arbetstillfällen för personer med t.ex. kort utbildning eller funktionsnedsättningar.

För insatser som främst adresserar strukturer är den offentliga sektorn oftast avgörande. Förutom kommunerna har regionen här en tydlig roll som samordnande och stödjande aktör, t.ex. gentemot kommunerna.

Slutsatser för genomförande

Många aktörer har ansvar för att genomföra insatser inom detta målområde. Regionen har det samlade regionala ansvaret för kompetensförsörjningsfrågor och bör därför spela en nyckelroll i samordningen av andra aktörer, både på lokal, regional och nationell nivå.

För kommande utlysningar ser vi flera möjliga inriktningar som tar sikte på ett målgruppsperspektiv, t.ex.:

- har ingen eller liten erfarenhet från svensk arbetsmarknad
- har högst förgymnasial utbildning
- har någon funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga
- är födda utanför Europa, särskilt sent anlända och har bristfälliga kunskaper i svenska, särskilt kvinnor
- är unga eller mellan 55 och 64 år

Utlysningar skulle med fördel kunna adressera projekt som kombinerar flera av dessa målgrupper i vad som brukar beskrivas som ett intersektionellt perspektiv.

Andra perspektiv på kommande utlysningar är att insatserna inom målområdet Etablering på arbetsmarknaden bör koncentreras till de grupper som står allra längst från arbetsmarknaden, för att inte dessa ska hamna ytterligare längre ifrån arbetsmarknaden. Covid19-pandemin tydliggör detta behov ytterligare.

En ytterligare särskild utmaning är att få till insatser som har en långsiktigt hållbar och systempåverkande karaktär. Tidigare erfarenheter från Socialfondens insatser har visat på brister i detta avseende. Insatser med hög effekt tenderar att vara kostsamma vilket minskar förutsättningarna för en implementering i ordinarie strukturer, utan extra projektfinansiering. Därför bör insatser som kännetecknas av realistiska och väl förankrade implementeringsstrategier ges hög prioritet i utlysningar och prioritering.

4.3 Återinträde på arbetsmarknaden

I målområdet Återinträde på arbetsmarknaden fokuseras på målgruppen de målgrupper som tidigare i kortare eller längre perioder har varit på den svenska arbetsmarknaden, men som av olika skäl tvingats bort från den.

Inledning och särskilt mål inom området

Här ges en nationell bild av utmaningarna och koppling till relevant mål för Europeiska Socialfonden¹⁶ som i nästföljande avsnitt ställs mot en regional bild av utmaningarna inom temamålområdet.

Den nationella omvärldsanalysen visar på fyra riskfaktorer som kan försvåra ett återinträde på arbetsmarknaden för individer som är i arbetslöshet eller hamnat utanför arbetskraften. Tre av fyra som återfinns som arbetssökande hos exempelvis Arbetsförmedlingen har antingen högst en förgymnasial utbildning, funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, är utomeuropeiskt födda och/eller befinner sig i åldersgruppen äldre.

¹⁶ Svenska ESF rådets nationella omvärldsanalys ”Bakgrund till framtiden – En omvärldsanalys för ESF+ perioden 2021-2027” (2019)

Ser vi till vad som utmärker individer som 12 månader senare fortfarande inte erhållit ett arbete, så återfinns dessa riskfaktorer hos nio av tio individer. Riskfaktorerna innebär alltså en ökad risk för ett långvarigt utanförskap om insatser inte görs i tid. Insatser i ESF+ bör därför inte begränsas enbart till individer med lång tid utan arbete, utan även ges i ett tidigare skede till individer som löper särskild risk för långtidsarbetslöshet.

För individer som hamnat utanför arbetsmarknaden kan vägen tillbaka till arbete vara lång. Genom insatser finansierade via ESF+ kan man förkorta och förenkla vägen till arbete genom insatser direkt till individer, likväl som mer strukturbyggande insatser som vänder sig till viktiga aktörer för målgruppen.

Eftersom individens behov ofta är komplexa, kan man behöva stöd från mer än en aktör och det är därför särskilt viktigt att utveckla strukturer för att hitta flexibla individuellt behovsanpassade lösningar i samverkan mellan organisationer. Det kan handla om förstärkt samverkan mellan Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, kommunen, vård- och omsorg, civilsamhället eller den sociala ekonomin eller andra aktörer. Även inom detta tematiska målområde är det relevant att genomföra kompetenshöjande och attitydpåverkande insatser för arbetsgivare.

Den mest betydande skillnaden mellan målområde 3 och det tidigare beskrivna målområde 2, består i individernas erfarenhet av arbetsmarknaden, där individer inom målområde 2 generellt har ingen eller mycket liten erfarenhet av svensk arbetsmarknad, medan individer inom målområde 3 istället har den erfarenheten med sig – därav är ett ”återinträde” det som står i fokus. Det är dock viktigt att poängtera att även denna målgrupp har svårigheter, eller riskerar att få svårigheter, till (fortsatt) egen försörjning. Målområdets huvudsyfte är därför att hindra långvarig arbetslöshet, med fokus på de mest utsatta grupperna.

Målområdet Återinträde på arbetsmarknaden kan kopplas till särskilt mål 1 enligt Kommissionens förslag: **Förbättra tillgången till sysselsättning för alla arbetsökande, särskilt för unga, långtidsarbetslösa och personer utanför arbetskraften, och främja egenföretagande och den sociala ekonomin.**

Utmaningarna i ett regionalt perspektiv

Den öppna arbetslösheten i Stockholms län uppgick i augusti 2020 till 111 000 personer. Detta är en ökning med omkring 40 000 personer jämfört med samma månad förra året, eller en ökning med 54 procent. Den öppna arbetslösheten i Stockholmsregionen uppgår därmed till 6,3 procent, vilket är 2,4 procentenheter högre än för ett år sen. Det innebär också att arbetslösheten i Stockholms län nu är högre än i riket. Ökningstakten i arbetslösheten är också snabbare än i riket.¹⁷

Av de 111 000 öppna arbetslösa i länet har nästan 54 000 varit utan arbete i mer än 6 månader, vilket är nästan 10 000 fler än för ett år sedan. Det motsvarar ungefär hälften av de arbetslösa. Andelen långtidsarbetslösa (av samtliga arbetslösa) är fortfarande

¹⁷ Arbetsförmedlingens månadsstatistik

lägre i Stockholms län än i riket, men ökningstakten i långtidsarbetslösheten är något snabbare i Stockholm än i riket (18, respektive 16,5 procent).¹⁸

Utvecklingen av både arbetslösheten och långtidsarbetslösheten indikerar Stockholmsregionens relativa utsatthet för effekterna av Covid19. Covid19 samspelar här också med andra förändringar på arbetsmarknaden i Stockholmsregionen. Förutom den hårt covid19-utsatta hotell- och restaurangbranschen visar varselstatistiken också att branscher som tillverkningsindustrin, byggverksamhet, fastighetservice, information och kommunikation samt sällanköpshandeln också drabbas. Branschernas utveckling påverkas förutom av Covid19 också av strukturella och konjunkturella förändringar.

Detta målområde är mot denna bakgrund av särskilt stort intresse för Stockholmsregionen. Om inte återinträde på arbetsmarknaden prioriteras riskerar Stockholm en fortsatt ökande långtidsarbetslöshet med betydande konsekvenser för både individ och samhälle. Området har också indirekt en betydelse för det tidigare diskuterade målområde 2, så tillvida att en ökning av antalet arbetslösa och en ökande tid i arbetslöshet för dessa riskerar att de som aldrig varit på arbetsmarknaden kommer att hamna ännu längre ifrån en etablering på arbetsmarknaden.

I likhet med målområde 2 krävs insatser för att stödja kompetensutveckling. I målområde 2 handlade det om rusta individer för ett inträde/en etablering på arbetsmarknaden, medan det i målområde 3 handlar om att skapa förutsättningar för ett återinträde. Det handlar om att stärka individernas generella anställningsbarhet. En erfarenhet av arbetslivet som kanske hittills har varit begränsad både i tid och till ett enskilt arbete måste uppdateras och göras mer generellt gångbar. Det är också av stor vikt att förhindra att målgrupperna tappar kontakten med arbetsmarknaden, vilket förstärks ytterligare av de nya och fördjupade utmaningar som Covid19 för med sig.

I likhet med målområde 2 finns ett antal kännetecken för dem som löper störst risk för långtidsarbetslöshet¹⁹. Det handlar om individer som

- har begränsad erfarenhet från svensk arbetsmarknad
- har högst förgymnasial utbildning
- har någon funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga
- är födda utanför Europa och har bristfälliga kunskaper i svenska
- är unga eller mellan 55 och 64 år

För individer inom detta målområde kan finnas olika alternativ för att främja ett återinträde på arbetsmarknaden. Några exempel är behovsanpassad kompetensutveckling, ordinarie yrkesutbildningar och/eller dialog med arbetsgivare. Beroende på om det är aktuellt att återgå till ett tidigare arbete eller istället söka sig till ett nytt yrke/bransch. För delar av målgruppen – framförallt den som är sjukskriven - är även vård- och hälsorelaterade insatser av betydelse.

¹⁸ Ibid

¹⁹ Arbetsförmedlingen 2017, Perspektiv på långtidsarbetslösheten

Tidigare erfarenheter av insatser för dessa målgrupper

Den ovan beskrivna målgruppen är en delvis ny målgrupp för Socialfonden och då i synnerhet för Stockholms län. Individer som riskerar långtidsarbetslöshet, som tidigare befunnit sig på den svenska arbetsmarknaden, har exempelvis återfunnits inom ramen för vissa projekt inom programområde 2. Dessa har dock generellt ingått som en del av en större målgrupp, ofta gemensamt med de som redan befinner sig i långtidsarbetslöshet och/eller har än svagare koppling till svensk arbetsmarknad (se målområde 2).

Bland tidigare projekt finansierade genom Socialfonden, och som riktats mot delar av denna målgrupp finns exempel på projekt riktade mot målgruppen sjukskrivna i syfte att förhindra att dessa fortsätter som långtidssjukskrivna. Av dessa och andra projekt kan några viktiga slutsatser lyftas²⁰:

- Deltagarna i projekten har i praktiken ofta visat sig stå längre ifrån arbetsmarknaden än vad projekten har varit utformade för. Situationen kan ha förändrats i och med covid-19, men det kommer att krävas en stor flexibilitet och lyhördhet inför hur arbetsmarknaden faktiskt utvecklas under perioden 2021 – 2027 för detta målområde.
- I likhet med målområde 2 krävs tid och (personella) resurser för att arbeta med målgruppen. Det krävs även stora inslag av flexibilitet och individanpassning. Samverkan mellan hälso- och sjukvård och övriga offentliga aktörer är nödvändig.

Målgruppen: Individer för återinträde på arbetsmarknaden

Målgruppen inom målområde 3 består av individer som trots att de tidigare befunnit sig/varit etablerade på svensk arbetsmarknad idag står utanför arbetsmarknaden. I likhet med målgruppen för målområde 2 kännetecknas målgruppen av varierande utmaningar:

- har högst förgymnasial utbildning
- har någon funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga
- är födda utanför Europa
- är unga eller mellan 55 och 64 år
- (tidigare) sjukskrivna/rehabiliterande

En betydande andel av dessa riskerar att hamna i långtidsarbetslöshet. Detta aktualiseras ytterligare av Covid19-pandemin, som riskerar att både utöka denna målgrupp (med anledning av varsel i vissa branscher) och fördjupa individernas utmaningar

²⁰ Exempel på utvärderingar av projekt riktade mot dessa målgrupper är Friska Vindar (WSP 2020) och Insteget (WSP, pågående). Vissa erfarenheter kan även dras från utvärderingen av projektet Hälsofrämjande etablering (WSP, pågående), även om målgruppen är en annan

(med anledning av den konkurrens som kan väntas uppstå då antalet arbetssökande i stort ökar – se målområde 4).

Insatsens fokus: Individ, organisation, struktur

Insatserna inom Socialfonden har alla individen som den yttersta målgruppen. Men insatserna kan riktas antingen direkt mot individerna i målgruppen eller mot organisationer som arbetar för individerna eller med de strukturer som skapar eller söker motverka de olika utmaningarna.

Insatser behöver utformas individanpassat för att fånga upp målgruppens heterogenitet, sett både till behov och förutsättningar. Därtill behöver arbetslivet ha förutsättningar att ta emot målgruppen, samtidigt som det behövs en fungerande samordning offentliga aktörer emellan.

Insatser som riktar sig till individer i målgruppen direkt

Olika typer av insatser riktade mot individer i målgruppen kan vara aktuella inom detta målområde. Det handlar t.ex. om

- Allmänna eller specifika kompetenshöjande insatser
- Rehabilitering, arbetsträning och praktik
- Upprätthållande av kontakter med arbetsmarknaden

Insatserna behöver i hög grad vara individanpassade, då målgruppen möter olika utmaningar (se ovan), där vissa exempelvis har ett större behov av kontakt med vården medan andra istället har behov av kompetensutveckling inom ett visst område. Då målgruppen har anknytning till arbetslivet sedan tidigare är det av betydelse att anpassa insatser utifrån det, för att så långt som möjligt underlätta ett återinträde på arbetsmarknaden och undvika långtidsarbetslöshet.

Insatser som vill gynna målgrupperna genom att utveckla arbetet hos organisationer och företag

I likhet med målområde 2 är det här av stor vikt att även arbetsgivare inkluderas då dessa utgör en nyckelaktör som ”mottagare”, oavsett om det gäller praktikplats, kompetensutveckling på en arbetsplats eller något annat. Att behålla kontakterna med arbetslivet är en avgörande fråga för målgruppen.

Arbetet som riktar sig till arbetsgivare kan handla om attitydförändring men också om att ge stöd för att skapa förutsättningar att ta emot målgruppen ute på arbetsplatser. I likhet med målområde 2 eftersträvas att underlätta för målgruppen att återgå till arbete genom att sänka trösklar och anpassa arbetet på olika vis. För sjukskrivna som har en anställning kan HR på den aktuella arbetsplatsen utgöra en viktig funktion. För individer som söker sig mot nya yrken behöver olika former av yrkesintroduktioner utvecklas.

Även här finns ett stort behov av individanpassning. Då detta är en målgrupp där arbetslivserfarenhet finns sedan tidigare blir det av stor vikt att insatserna – i detta fall

mottagandet från arbetsgivarnas sida – sker på rätt nivå och i rätt form, för att bygga vidare på den kompetens och erfarenhet som redan finns hos individen.

Insatser som riktar sig indirekt mot individer genom att utveckla strukturer

På strukturnivå är det av vikt att fördjupa samverkan mellan relevanta aktörer. Delar av denna målgrupp har tidigare erfarenhet av att hamna mellan stolarna, exempelvis mellan Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och vården. Individer som är på väg att bli, eller redan har blivit nollklassade²¹ är ett exempel på detta.

Utöver kommuner (främst via Socialtjänsten) är andra relevanta aktörer för målgruppen utbildningsväsendet (vuxenutbildning och/eller aktörer som tillhandahåller korttidsutbildning), men även civilsamhället som ofta kan erbjuda såväl praktik som annat stöd.

Potentiella aktörer: Kommuner, regionen, myndigheter, m.fl.

Många olika aktörer behöver engageras för att möta utmaningarna.

Arbetsförmedlingens och dess kompletterande aktörer behöver ytterligare förstärkas. Andra utbildningsaktörer, frivilliga organisationer och bemanningsföretag är exempel på aktörer som har viktiga uppgifter knutna främst till kompetensutveckling.

Arbetsmarknadens parter och i synnerhet arbetsgivarna behöver engageras och har flera viktiga uppgifter, för att kunna erbjuda arbetsträning, praktikplatser eller bara en kontakt med arbetsmarknaden för målgrupperna.

En av de största utmaningarna, utifrån erfarenhet från tidigare projekt som bedrivits i andra delar av landet, gäller hur vården och övriga offentliga aktörer (såsom kommunen, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen) kan samverka. Detta är delvis kopplat till olikheter i respektive aktörs organisering, där exempelvis vårdens spridning över olika vårdcentraler jämfört med andra aktörers mer centrala organisering kan skapa utmaningar i samordning de offentliga aktörerna emellan.

Slutsatser för genomförande

Regionen har det samlade regionala ansvaret för kompetensförsörjningsfrågor och bör därför spela en nyckelroll i samordningen av andra aktörer, både på lokal, regional och nationell nivå.

Inom ramen för detta målområde, återinträde på arbetsmarknaden, är fokus på att utveckla insatserna för de med störst utmaningar i att komma tillbaka till arbete. Ur ett målgruppsperspektiv skulle de första utlysningarna kunna rikta sig mot personer med lång tid utanför ett arbete, såsom:

²¹ Att bli nollklassad innebär att en individs tidigare sjukpenninggrundande inkomst (SGI) – som gällde för tiden innan sjukdom – bestäms till 0 kronor. Utförsäkrade individer som inte är inskrivna på Arbetsförmedlingen som aktivt arbetssökande riskerar detta

- (tidigare) sjukskrivna/rehabiliterande
- är unga eller mellan 55 och 64 år
- har någon funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga

I övrigt är det vår bedömning att målgrupperna kommer att kunna variera över tid, beroende av arbetsmarknadens utveckling efter Covid19-pandemin. Utlysningarna behöver därför vara flexibla över tid.

Andra aspekter viktiga för genomförandet är hur vi skapar insatser för dessa målgrupper, som har potential att vara systemförändrande. Som nämndes i analysen är framgångsrika insatser individriktade och ofta kostsamma, varför de blir svåra att permanenta i ordinarie verksamhet och strukturer. Utlysningarna bör därför ägna särskild kraft åt att utveckla effektiva men finansiellt hållbara insatser där förankringen för införande i ordinarie strukturer är tydlig.

Individinsatser behöver kombineras med att skapa förutsättningar hos arbetsgivare att ta emot dessa individer, samt samordning mellan flertalet aktörer kring kompetensutveckling. Även vård och omsorg samt civilsamhället är betydelsefulla mottagande aktörer i insatser mot den aktuella målgruppen.

4.4 Instabil ställning på arbetsmarknaden

I målområdet Instabil ställning på arbetsmarknaden fokuseras på målgruppen som finns på arbetsmarknaden och är i någon form av anställning, men där positionen på arbetsmarknaden av olika skäl kan ses som instabil och hotad.

Inledning och särskilt mål inom området

Här ges en nationell bild av utmaningarna och koppling till relevant mål för Europeiska Socialfonden²² som i nästföljande avsnitt ställs mot en regional bild av utmaningarna inom temamålnområdet.

I den nationella analysen har en bild av en arbetsmarknad i förändring växt fram. Å ena sidan innebär det att många individer lever med en otrygg och osäker arbetsmarknad med risk för ett framtida långvarigt utanförskap om ingenting görs. Rätt hanterad kan å andra sidan en föränderlig arbetsmarknad öppna upp för en ökad rörlighet och i förlängningen vara en av lösningarna på den rådande matchningsproblematik som omvärldsanalysen också har påvisat.

Tre huvudsakliga områden där ESF+ kan göra skillnad för individer med instabil ställning på arbetsmarknaden identifieras i den nationella socioekonomiska analysen: underlätta yrkes-/karriärväxling för yrkesverksamma, effektivisera omställning samt

²² Svenska ESF rådets nationella omvärldsanalys "Bakgrund till framtiden – En omvärldsanalys för ESF+ perioden 2021-2027" (2019)

stödja det livslånga lärandet för de med osäkra arbetsförhållanden. Ur ett socialfonds-perspektiv bör preventiva, effektiviserande och systemförstärkande insatser stå i fokus.

Tidigare utredningar har visat att varken utbildningssystemet eller studiefinansieringen är anpassade för en karriärväxling för yrkesverksamma. Det kan delvis förklaras med att de offentliga aktörernas ansvar är otydligt fördelat. Men analysen pekar även på bristen på utbildningar som är anpassade för yrkesverksamma. Ur ett Socialfonds-perspektiv handlar behoven både om förstärkande och förebyggande insatser för den enskilde individen samt om insatser som långsiktigt prövar, utvecklar och förstärker befintliga system och strukturer.

Omvärldsanalysen pekar även på ett ökat antal individer som är i behov av kompetensutveckling för omställning. Många yrkesverksamma har kort formell utbildning, men hög faktisk kompetens till följd av lång yrkeserfarenhet. Risken för perioder av lång frånvaro från arbetsmarknaden för dessa individer är påtaglig. Analysen pekar på att för en mindre andel av de uppsagda i samband med en omställningssituation, kan en ny anställning ses som ganska avlägsen med mindre än en lång väg av studier och andra insatser. Analysen påvisar därmed behov vad gäller det förebyggande arbetet i form av strategisk kompetensutveckling och valideringsinsatser som möter omställningsbehov, men också behov av förstärkt samverkan för att undvika onödigt långa vägar till en ny anställning för den enskilde individen.

Slutligen pekar vår omvärldsanalys på att nya rörligare arbetsförhållanden, exempelvis plattformsbaserade jobbtillfällen eller tjänster, har blivit vanligare på svensk arbetsmarknad. Detta medför att tillgång till olika kompetensutvecklingsinsatser har begränsats.

Målområdet Instabil ställning på arbetsmarknad kan kopplas till särskilt mål 6 enligt Kommissionens förslag: **Främja livslångt lärande, särskilt flexibla möjligheter till kompetenshöjning och omskolning för alla när det gäller digitala färdigheter, bättre förutse förändringar och nya krav på kompetens utifrån arbetsmarknadens behov, underlätta karriärövergångar och främja yrkesmässig rörlighet**

Utmaningarna i ett regionalt perspektiv

Sedan tidigare finns i Stockholmsregionen en tudelad arbetsmarknad. Vid sidan av en stark tjänstenäring, med många stabila jobb som grundar sig på högre utbildning och andra kvalifikationer finns också många jobb i andra tjänstenäringsområden som har låga krav på utbildning och där villkoren ofta är otrygga. Tudelningen samspelar med den socioekonomiska strukturen i Stockholmsregionen och ger också tydliga geografiska avtryck.

Tillfälliga anställningar är vanligare bland unga, utrikes födda och kortutbildade. Även kvinnor är i någon mån överrepresenterade bland de med tidsbegränsade anställningar. SCB:s levnadsvaneundersökningar visar att oron för arbetslöshet är större i den här gruppen och att den ökar markant i tider av ekonomisk oro och kris²³.

²³ SCB Undersökningarna av levnadsförhållanden

Covid19-pandemin har i flera avseenden tydliggjort riskerna kopplade till tillfälliga anställningar. Många med tillfälliga anställningar, t.ex. inom hotell och restaurang eller delar av besöksnäringen, fick lämna sina arbeten omedelbart i mars/april 2020. Antalet personer med tidsbegränsad anställning minskade också med 106 000 personer mellan augusti 2020 och samma månad 2019. Även antalet arbetade timmar i tidsbegränsade anställningar minskade med cirka 17 procent mellan 2020 och 2019²⁴. Merparten av minskningen har skett i form av ökad arbetslöshet. Stockholmsregionen har varit mer utsatt än andra regioner för denna effekt.

Covid19-pandemin har således drabbat personer med tillfälliga anställningar hårt, och särskilt inom branscher som:

- Delar av besöksnäringen, (t.ex. hotell och restaurang, event och kulturverksamheter)
- Näringar och arbetsplatser kopplade till flyget (i synnerhet Arlanda som en av Stockholmsregionens största arbetsplatser) och vissa kringnäringar (taxiförare, restaurangpersonal och liknande)

Till detta ska läggas branscher som är särskilt utsatta för ett strukturomvandlingstryck. Främst kommer det trycket från digitalisering och automatisering. Det kan exempelvis röra följande branscher/yrken:

- Handel
- Delar av kontor och administration
- Delar av lager och logistik
- Delar av bygg- och fastighetsbranschen

Denna utveckling riskerar att främst påverka de grupper som tidigare (i målområde 2 och 3) identifierats ha generella utmaningar på arbetsmarknaden. Men i det här målområdet tillkommer också grupper som kan antas ha lång erfarenhet av svensk arbetsmarknad och liten tidigare erfarenhet av arbetslöshet. Det kan t.ex. handla om personer över 50 år, med kort utbildning och som varit länge i samma yrke. Viktigt att uppmärksamma är också att andelen kvinnor kan förväntas vara stor i vissa av dessa yrken och branscher.

Riskerna är förutom de som vi sett redan från beskrivningen av tidigare målområden också en generell minskad sysselsättning för de äldre åldersgrupperna om inte dessa snabbt kommer tillbaka i arbete. Förutom konsekvenser i form av samhällsekonomiska effekter och ohälsa kan detta i förlängningen också påverka målgruppernas framtida ekonomi som pensionärer.

Här är särskilt viktigt att matchningen mot yrken och branscher som har större motståndskraft i spåren av pandemin – t.ex. inom vård- och omsorgssektorn – kan klaras, vilket pekar på ett behov av insatser för omskolning och/eller vidareutbildning.

²⁴ SCB, Arbetskraftsundersökningen.

Individuell kompetensutveckling är ett sätt att motverka de ovan beskrivna utmaningarna. Exempel på utvecklingsinsatser på strukturnivå – som bör utvecklas i takt med insatser på individnivå - är utökad samordning mellan regionala aktörer inom utbildningsväsendet och tillgänglighet till yrkesutbildning.

Tidigare erfarenheter av insatser för dessa målgrupper

Inom Socialfonden är erfarenheterna relativt begränsade från just detta segment av målgruppen.

Erfarenheter finns dock från andra organisationer, som medverkat i kompetensutveckling och karriärväxling i samband med strukturomvandling, nedläggningar och kriser. Några exempel är insatser genom Trygghetsrådet och olika personalutvecklingsföretag. Erfarenheterna visar på att individorienterade insatser och goda kontakter med arbetsgivarna ofta är avgörande. Arbetsmarknadens relativa styrka spelar också in.²⁵

Här kan noteras att det även sker insatser på nationell nivå, med anledning av Covid19. Det handlar t.ex. om att anslå medel till fler platser inom folkhögskolor och yrkeshögskolor. Det statliga stödet till vuxenutbildningen förstärks också. Insatserna inom Socialfonden i Stockholm behöver samspela med dessa övriga insatser, för största möjliga nytta.

Målgruppen: Individer med instabil ställning på arbetsmarknaden

Målgruppen inom ramen för detta målområde består av individer som beroende på utvecklingen i omvärlden har eller kan förväntas hamna i en mer sårbar ställning på arbetsmarknaden.

De individer som förväntas vara i fokus återfinns särskilt inom branscher som berörs/berörts av pågående strukturomvandling, där digitalisering och automatisering driver denna omvandling. Det är också individer som arbetar inom branscher som berörs/berörts av Covid19-pandemin och de effekter pandemin fört med sig.

Målgruppen kan förväntas vara i olika åldrar, samtidigt kan vi ana en övervikt för både yngre och äldre, dvs. personer under 29 år och personer över 55 år. Flertalet förväntas ha kort utbildning. Många är också födda utanför Sverige och EU. Kvinnor kan väntas utgöra en betydande andel av denna målgrupp.

Insatsens fokus: Individ, organisation, struktur

Insatserna inom Socialfonden har alla individen som den yttersta målgruppen. Men insatserna kan riktas antingen direkt mot individerna i målgruppen eller mot organisationer som arbetar för individerna eller med de strukturer som skapar eller söker motverka de olika utmaningarna.

Insatser som riktar sig till individer i målgruppen direkt

²⁵ Tillväxtverket 2018, rapport 0248, Lördomar om enklare vägar till jobb och kompetens.

I enlighet med vad som ovan nämnts framträder i spåren av strukturomvandling och Covid19-pandemin en delvis ny grupp individer som kan komma ifråga för Socialfondens insatser.

För dessa individer behövs olika typer av insatser. I vissa fall kan kompetensutveckling i form av specialisering eller korttidsutbildning inom ramen för den sektor som individen redan befinner sig i vara motiverat. I många fall kan man dock förvänta sig att individerna behöver stöd för att kunna söka sig till nya branscher och yrken.

I linje med individinsatser inom ramen för övriga målområden är det av stor vikt att dessa insatser blir individanpassade och flexibla utifrån respektive individs förmåga, kompetens och tidigare arbetslivserfarenhet. Insatser bör utgå ifrån, och bli en påbyggnad av, den erfarenhet respektive individ redan har med sig, snarare än en mer generell förberedelse för arbetsmarknaden.

Här finns också utrymme för en generell kompetensutveckling kopplat till olika typer av ”färdigheter”, t.ex. knutna till hanteringen av digitala verktyg och system.

Insatser som vill gynna målgrupperna genom att utveckla arbetet hos organisationer och företag

Både när det gäller en kompetensutveckling inom befintliga yrken och som ska främja karriärväxling är det avgörande att arbetsgivarna och arbetsmarknadens parter är nära involverade. Kompetensutvecklingen behöver i så stor utsträckning som möjligt ske i det sammanhang som den nya kompetensen ska användas. Individens kompetensutveckling blir också en del i organisationernas utveckling och omställning utifrån nya krav och förutsättningar.

Insatser som riktar sig indirekt mot individer genom att utveckla strukturer

Utvecklingen kommer ytterligare att utmana systemen för vuxnas lärande och förutsättningar för det livslånga lärandet. Arbetsmarknadsutbildningarna, vuxenutbildningen och parternas insatser behöver bli mer behovsanpassade, mer individuellt flexibla, drivas närmare arbetsmarknaden och mer samordnade. Covid19-pandemin tydliggör ytterligare behovet av en hög grad av flexibilitet i dessa system.

Ett sådant arbete inom Stockholmsregionen har påbörjats som ett resultat av det ESF-finansierade projektet Kompetensarena Stockholm (KAS) och det kompetensråd som är under uppbyggnad som konsekvens av projektet.

Slutligen är det värt att notera att det – med anledning av Covid19-pandemin – pågår ett antal nationella insatser. Dessa insatser är både omfattande och föränderliga i sin karaktär. Mot bakgrund av detta är det svårt att definiera hur Socialfondens insatser kan komplettera det som redan görs. Det är dock av stor vikt att se över hur fonden bäst kan nyttjas med övriga initiativ i åtanke.

Potentiella aktörer: Myndigheter, företag, arbetsmarknadens parter m.fl.

Potentiella aktörer är utbildningsanordnare som Arbetsmarknadsutbildningar, den kommunala vuxenutbildningen, Yrkeshögskolor, den privata utbildningsmarknaden, Folkhögskolor, studieförbund med flera.

Även organisationer som arbetar med att främja individuell och organisatorisk omvandling behöver delta. Det handlar om bemanningsföretag, Trygghetsrådet, arbetsmarknadens parter m.fl.

Här finns också en viktig roll för offentliga aktörer, som exempelvis kommuner och regionen som ansvarar för den övergripande samordningen vad gäller kompetensförsörjningen.

Slutsatser för genomförande

Inom detta område bör ansvaret för genomförandet kunna fördelas på flera olika parter.

När det gäller individ- och organisationsnivån bör fokus vara att identifiera och motivera arbetsmarknadens parter att tillsammans med utbildnings- och kompetensutvecklingsaktörerna initiera och driva kompetensutvecklingsinsatser, både riktade till individer och till företag och arbetsgivare.

På *strukturnivå* behövs en fortsatt utveckling av systemen och strukturerna för vuxnas lärande i Stockholmsregionen. Detta innefattar ett system med återkommande snabba analyser och dialog med arbetsgivare i regionen för att bedöma kompetensförsörjningsbehoven och förändringarna i dessa. Det innefattar också verktyg för att snabbare och mer flexibelt anpassa utbudet av utbildnings- och kompetensförsörjningsinsatserna för vuxna till dessa behov. Samt en bättre uppföljning och kvalitetsutveckling av utbildningsaktörernas utbud. Utvecklingen av ett sådant arbetssätt har påbörjats i projektet Kompetensarena Stockholm (KAS) och introduktionen av Stockholmsregionens Kompetensråd. Insatser som behöver följas upp och vidareutvecklas.

Möjliga utlysningar under perioden är:

- Utbildnings- och kompetensutvecklingsinsatser riktade mot individer anställda i branscher och yrken särskilt drabbade av Covid19-pandemin
- Utbildnings- och kompetensutvecklingsinsatser riktade mot individer anställda i branscher och yrken som kännetecknas av snabb teknisk omvandling
- Samordnade insatser för en utvecklad regional struktur för analys, dialog, anpassning av utbildningsinsatser till den regionala arbetsmarknadens behov och en gemensam kvalitetsutveckling för insatser för livslångt lärande.

4.5 Stabil ställning på arbetsmarknaden

I målområdet Stabil ställning på arbetsmarknaden fokuseras på målgruppen de målgrupper som finns på arbetsmarknaden och som bedöms ha en stabil ställning där, men där strukturomvandling och teknisk utveckling på sikt hotar företag och arbetstillfällena om inte kunskaper och kompetenser utvecklas och där det finns en potential för en bättre matchad arbetsmarknad genom kompetensutveckling och rörlighet.

Inledning och särskilt mål inom området

Här ges en nationell bild av utmaningarna och koppling till relevant mål för Europeiska Socialfonden²⁶ som i nästföljande avsnitt ställs mot en regional bild av utmaningarna inom temamålområdet.

För att alla ska ha möjlighet att uppnå en stabil ställning på arbetsmarknaden krävs flexibla och effektiva möjligheter till utbildning och kompetensutveckling för yrkesverksamma. Detta kräver i sin tur en väl fungerande återkommande och snabb omvärldsanalys samt en nära dialog mellan arbetsmarknadens parter och aktörerna som tillhandahåller utbildning och kompetensutveckling.

Kompetensutveckling av anställda är en del i en aktiv och framgångsrik arbetsmarknadspolitik, eftersom det kan handla om att för individen bibehålla sin ställning på arbetsmarknaden. Det är arbetstillfällena med låga kompetenskrav som i första hand försvinner vid en recession och kompetenskraven för de nya arbetstillfällena som därefter tillkommer är generellt högre. En ekonomisk kris tenderar att ytterligare snabba på en sådan utveckling, genom att det kan ge arbetsgivarna incitament att säga upp anställda med daterad kompetens för att senare anställa med rätt kompetens.

Vår analys visar att tillgången till kompetensutveckling varierar. Stödet bör därför fokuseras till individer som finns i organisationer och strukturer med begränsade ekonomiska och tidsmässiga resurser att själva organisera kompetensutveckling och till de fall där kompetensutvecklingen inte fungerar idag. Ett exempel är små och medelstora företag, som står för en betydande del av den totala sysselsättningen.

Omvärldsanalysen indikerar även ett behov av insatser för att stödja kompetensförsörjningen, bredda rekryteringsutbudet och bryta mönster av könsstereotypa yrkesval, genom strategiskt arbete med jämställdhet och icke-diskriminering, inte minst i de mottagande branscherna.

Både näringslivet och offentliga sektorn har stora behov av arbetskraft och svårigheter att hitta adekvat kompetens vid rekrytering. Insatser behövs för att skapa stabila strukturer, nationellt och regionalt, och för att få bort organisatoriska stuprör och hinder. Det kan vara frågan om nationella arbetsmarknadsprognoser och branschspecifika analyser, yrkeskvalifikationer samt läroplaner och valideringsmodeller på nationell nivå. Inom valideringen måste kompetensprofiler, kompetenskriterier och lärandemål formuleras på ett enhetligt sätt och med hög kvalitet. En fortsatt satsning för att utveckla

²⁶ Svenska ESF rådets nationella omvärldsanalys ”Bakgrund till framtiden – En omvärldsanalys för ESF+ perioden 2021-2027” (2019)

och stärka valideringen efterfrågas i en majoritet av de inspel vi har fått. Men både kunskapen om nyttan med kompetensanalyser och kännedomen om validering som verktyg för en effektiv rekrytering och kompetensutveckling behöver öka för att fler företag ska kunna arbeta effektivt med sin kompetensförsörjning. Särskilt små och medelstora företag har begränsade möjligheter att avsätta resurser.

Andra frågor har en regional logik då de är relaterade till en geografisk plats och specifika förutsättningar som råder där, som till exempel regionala arbetsmarknadsprognoser, utbildningsdimensionering inom olika utbildningsformer och vägledning utifrån det regionala arbets- och utbildningsutbudet. Arbetsmarknader i allmänhet är regionala och då krävs flexibilitet och kapacitet att agera utifrån förutsättningarna för platsen. Stödet kan handla om strukturpåverkande åtgärder, kapacitetshöjande insatser och nya samverkansformer.

Målområdet Stabil ställning på arbetsmarknaden kan kopplas till särskilt mål 2 enligt Kommissionens förslag: **Modernisera arbetsmarknadens institutioner och tjänster för att bedöma och förutse kompetensbehov och säkerställa snabbt och skräddarsytt bistånd och stöd till matchning, övergångar och rörlighet på arbetsmarknaden.**

Utmaningarna i ett regionalt perspektiv

”Att ha en fortsatt öppen region och samtidigt stärka inkluderingen” pekas ut som en av region Stockholms huvudsakliga utmaningar att arbeta med. En väl fungerande och jämlik arbetsmarknad nämns som en avgörande faktor, både för att möjliggöra invånarens förverkligande av livschanser och för att säkra regionens kompetensbehov.

Regionens arbetsgivare har sen tidigare upplevt svårigheter att rekrytera den kompetens som de är i behov av, vilket ses som ett tillväxthinder för exempelvis små och medelstora företag men kan även hämma utvecklingen av välfärdstjänster i offentlig sektor. Efterfrågan på kvalificerad arbetskraft växer, mot bakgrund av utvecklingen mot en alltmer tjänstebaserad arbetsmarknad i länet. Covid19-pandemin förändrar dock snabbt i vilka branscher behovet av kvalificerad arbetskraft efterfrågas. I vissa branscher kan efterfrågan förväntas fortsätta att växa och i andra kan vi istället se en sjunkande arbetskraftsefterfrågan de närmaste åren.

Genom Covid19-pandemin pågår därtill en delvis påskyndad strukturuomvandling, exempelvis vad gäller e-handel, distansarbete och digitalisering/automatisering i största allmänhet, men även avseende grön omställning, ökad mångfald och balans för att möjliggöra ett längre arbetsliv. Detta riskerar att skapa än större klyftor mellan branscher som följer eller driver den utvecklingen och branscher som inte arbetar aktivt med dessa områden. För individerna kräver utvecklingen snabba och adekvata kompetensutvecklingsmöjligheter för att stanna kvar i arbete eller kunna byta till nya trygga anställningar.

För de branscher som inte har anpassat sig i samma grad till den pågående omställningen återstår anställda individer i behov av kompetensutvecklingsinsatser. Utöver en

negativ påverkan på det enskilda företaget/branschens möjligheter till tillväxt påverkas de anställda i form av att bli allt mindre attraktiva på den föränderliga arbetsmarknaden.

Kopplat till detta finns olika fokus i målområdet:

1) *Individnivå*: Insatser för **ett livslångt lärande** – för individuell kompetensutveckling och därmed stärkt anställningsbarhet

2) *Organisationsnivå*: Insatser för **ett mer hållbart arbetsliv** – för att skapa en bättre arbetsplatskultur och därmed behålla befintlig, samt attrahera ny, arbetskraft

3. *Strukturnivå*: Insatser för **en förbättrad matchning** – för att skapa en bättre balans i efterfrågan och utbud av arbetskraft på den regionala arbetsmarknaden

Utmaningar och behov för individ- och organisationsnivån har introducerats ovan. Behoven kopplat till strukturnivån beskrivs mer utförligt här nedan.

Stockholmsregionen har på många sätt goda förutsättningar när det gäller att arbeta med en aktiv regional kompetensförsörjning: en stark arbetsmarknad, en mängd olika utbildningsaktörer, etc. Detta skapar stora möjligheter för ökad matchning, ökad sysselsättningsgrad, etc. Samtidigt finns ett behov av mer samverkan och ökad flexibilitet, i takt med att förändringarna på arbetsmarknaden ökar. Ett av de tydligaste exemplen på detta är behovet av återkommande samlad och snabbare kunskap om arbetsmarknadens utveckling. De förändringar som skett genom Covid19-pandemin kan inte nog understryka det behovet.

Flera av de analyser och prognoser som nyligen tagits fram för att följa förändringar i samband med Covid19-pandemin har ett nationellt fokus. Det är dock av stor vikt att även ha tillgång till kontinuerliga prognoser på lokal och regional nivå – som speglar arbetsmarknadens utveckling på såväl kort som medellång och lång sikt. I detta finns också behov av en ökad samordning då det i dagsläget finns en mängd aktörer som tar fram den här typen av prognoser (Arbetsförmedlingen, Regionen, Länsstyrelsen, branscherna själva, etc.).

Därtill finns behov av en samlad och utvecklad dialog mellan branscher och huvudmän för utbildning, fristående aktörer för utbildning och kompetensutveckling, som kan leda till att insatser anpassas till arbetsmarknadens växlande behov. Inte sällan lyfter arbetsgivare/branschrepresentanter att elever från yrkesutbildningar (gymnasial och från Komvux) som de möter i praktik/arbete inte utbildas helt i linje med vad arbetsmarknaden är i behov av. En utvecklad dialog skulle kunna höja utbildningsanordnares förståelse för vad arbetsmarknaden är i behov av. Detta gäller både utbildningarnas och kompetensutvecklingsinsatsernas innehåll och kvalitet. I en utvecklad dialog mellan parterna och gemensamma prioriteringar kan även intresset för bristyrkesutbildningar öka. Strategiska satsningar på informationsspridning och vägledning om arbetsvillkor, karriärmöjligheter kan på sikt öka attraktionen för olika yrkesområden där utbudet av kompetens idag inte bedöms motsvara efterfrågan.

Här finns även behov av en bättre och mer samlad kvalitetsutveckling och uppföljning för utbildningsinsatser. Framförallt är det av vikt att kartlägga huruvida befintliga utbildningar bidrar till anställningsbara individer efter genomförd utbildning. Samt, om de insatser som görs för bättre samordning (se ovan) ökar anställningsbarheten för de branscher/utbildningar som berörts.

Det ovan beskrivet är ett pågående arbete inom ramen för ESF-projektet Kompetensarena Stockholm (KAS), där en modell tagits fram för att utveckla en förbättrad dialog relevanta aktörer emellan, för att i förlängningen bidra till en förbättrad matchning på Stockholmsregionens arbetsmarknad.

Målgruppen: Individer på arbetsmarknaden

Exempel på individer, företag och branscher som ingår i målgruppen för målområdet är:

- Individer i branscher med monotona/rationaliserbara arbetsuppgifter (lager, administration, m.fl.)
- Individer som behöver kompetensutvecklas m.a.a. snabb teknisk utveckling, digitalisering, etc.
- Individer i branscher med brist på mångfald/könssegregerade branscher

Strukturnivån handlar i detta målområde om utvecklingen av systemet för livslångt lärande, med särskilt fokus personer i anställning.

Insatsens fokus: Individ, organisation, struktur.

Insatserna inom Socialfonden har alla individen som den yttersta målgruppen. Men insatserna kan riktas antingen direkt mot individerna i målgruppen eller mot organisationer som arbetar för individerna eller med de strukturer som skapar eller söker motverka de olika utmaningarna.

Individ

Insatser riktade till individer kan exempelvis bestå i utbildning och kompetensutveckling, stöd till karriärväxling, t.ex. för att stå bättre rustad för teknikskiften och digitalisering. I initiativ riktade till individer kan även ingå insatser för stärkt handledarskap, språkstöd/annat särskilt stöd och mer övergripande planer för kontinuerlig kompetensutveckling. Även validering av individers kunskaper och kompetenser är ett identifierat behov på individnivån.

Särskilda utbildnings- och kompetensutvecklingsinsatser kring bemötande och inkluderande är också viktigt, t.ex. för att stärka möjligheterna till kompetensförsörjning inom yrken och branscher som är könssegregerade eller där det råder en bristande mångfald i övrigt.

Organisation

För att öka möjligheterna till livslångt lärande och lärande på arbetet behöver också företagens och arbetsplatsernas organisationer ställa om. Detta kräver kompetensutveckling, riktat mot chefer och ledningar.

Kompetensutveckling riktad till ledningspositioner kan handla om organisationsutveckling för ökad kompetensutveckling hos anställda, förbättrad arbetsmiljö och ökad mångfald, för att nämna några exempel.

Struktur

Utöver utmaningar på individ- och organisationsnivå finns som framgått i analysen ovan även ett behov av förbättrad samordning och mer utvecklade strukturer för bättre matchning och balans på länets arbetsmarknad. Det handlar om aspekter som en utvecklad samordning för uppdaterade analyser/prognoser, en förbättrad dialog mellan arbetsmarknad och utbildningsväsende och bättre kvalitetsuppföljning av utbildning (fokus anställningsbarhet efter genomförd utbildning).

Potentiella aktörer: Regionen, arbetsmarknadens parter, m.fl.

Flera viktiga aktörer krävs för att kunna genomföra insatser i linje med detta målområde. Aktörerna varierar beroende på om fokus för insatserna ligger på individ-, organisations- eller strukturnivån.

Samlat menar vi att de viktigaste aktörerna är:

- Privata och offentliga arbetsgivare, med särskilt fokus på branscher och yrken utsatta för ett förändringstryck eller kompetensförsörjningsutmaningar
- Branschorganisationer, fackliga organisationer och nätverk med anknytning till ovan nämnda arbetsgivare och yrken
- Organisationer med olika uppdrag inom kompetensutveckling
- Andra utbildningsanordnare, med särskilt fokus på vuxnas lärande
- Statliga, regionala och lokala aktörer med ett samlat ansvar för vuxnas lärande och regional kompetensförsörjning

Slutsatser för genomförande

Genomförandet behöver drivas på individ- och organisationsnivån samt på en strukturell nivå.

När det gäller individ- och organisationsnivån bör fokus vara att identifiera och motivera arbetsmarknadens parter att tillsammans med utbildnings- och kompetensutvecklingsaktörerna initiera och driva kompetensutvecklingsinsatser, både riktade till individer och till företag och arbetsgivare.

På *strukturnivå* behövs en fortsatt utveckling av systemen och strukturerna för vuxnas lärande i Stockholmsregionen. Detta innefattar ett system med återkommande snabba

analyser och dialog med arbetsgivare i regionen för att bedöma kompetensförsörjningsbehoven och förändringarna i dessa. Det innefattar också verktyg för att snabbare och mer flexibelt anpassa utbudet av utbildnings- och kompetensförsörjningsinsatserna för vuxna till dessa behov. Strategiska satsningar på informationsspridning och vägledning om arbetsvillkor, karriärmöjligheter för att långsiktigt öka attraktionen för olika yrkesområden där utbudet av kompetens idag inte bedöms motsvara efterfrågan. Samt en bättre uppföljning och kvalitetsutveckling av utbildningsaktörernas utbud. Utvecklingen av ett sådant arbetssätt har påbörjats i projektet Kompetensarena Stockholm (KAS) och introduktionen av Stockholmsregionens Kompetensråd. Insatser som behöver följas upp och vidareutvecklas.

Möjliga utlysningar under perioden är:

- Utbildnings- och kompetensutvecklingsinsatser riktade mot individer anställda i branscher och yrken som kännetecknas av snabb teknisk omvandling
- Kompetensutvecklingsinsatser riktade mot ledningsfunktioner i företag som har behov av rekrytering eller annan utveckling av arbetsorganisationer, i riktning mot exempelvis inkluderande bemötande och ledarskap eller rekrytering
- Samordnade insatser för en utvecklad regional struktur för analys, dialog, anpassning av utbildningsinsatser till den regionala arbetsmarknadens behov och en gemensam kvalitetsutveckling för insatser för livslångt lärande